

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ต้องการศึกษาการแพทย์พื้นบ้านภาคใต้กับบริบททางสังคมและกระบวนการรักษา ในประเด็นเกี่ยวกับ กระบวนการการให้ความหมายของผู้ป่วยเกี่ยวกับความเจ็บป่วย กระบวนการเกิดขึ้นดำรงอยู่ของหมอพื้นบ้าน การอธิบายสาเหตุของความเจ็บป่วย กระบวนการตรวจรักษา ผลของการรักษา หน้าที่ทางสังคมของการแพทย์พื้นบ้านต่อชุมชนหมู่บ้าน ผลกระทบของระบบการแพทย์พื้นบ้านจากการพัฒนาของรัฐ แนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนการแพทย์พื้นบ้าน โดยมีข้อค้นพบดังต่อไปนี้

ระบบการแพทย์พื้นบ้านเกิดขึ้น ดำรงอยู่ และสืบทอดตัวเอง บนพื้นฐานที่สังคมมีความสัมพันธ์กับระบบนิเวศรอบตัวแบบเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และระบบความสัมพันธ์ของคนแบบช่วยเหลือพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน ทั้งนี้เพราะชุมชนหมู่บ้านล้วนอาศัยฐานความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรและความสัมพันธ์แบบเอื้อเพื่อช่วยเหลือในการสร้างและสืบทอดตัวเอง

ระบบการแพทย์พื้นบ้านจึงเป็นความสัมพันธ์ทางสังคมที่คนในชุมชนจะมาร่วมกันให้ความหมาย ช่วยกันหาทางออกให้แก่ผู้เจ็บป่วย ทำให้ในด้านหนึ่งกระบวนการกลายเป็นผู้เจ็บป่วยมีความรอบคอบ และอบอุ่น ในขณะที่เดียวกันสมาชิกในชุมชนก็มีหลักประกันว่าจะไม่ถูกทอดทิ้ง และมีทางออก เพราะคนในชุมชนจะเอาธุระในความเจ็บป่วยของทุกคนในชุมชน

ส่วนหมอพื้นบ้านก็เกิดขึ้นและแสดงบทบาทภายใต้อำนาจของสังคมที่ปรากฏออกมาในรูปของอำนาจเหนือธรรมชาติ ทำให้หมอพื้นบ้านทุกประเภทดำรงตนอยู่ภายใต้พื้นฐานของการช่วยเหลือผู้อื่นในลักษณะคล้ายญาติพี่น้องหรือลูกหลาน ในขณะที่คนไข้และเครือข่ายก็เข้าไปหาหมอในลักษณะของคนที่มีความจำเป็นว่าเป็นคนกลุ่มเดียวกันหรือมีอัตลักษณ์ร่วมกัน กระบวนการตรวจรักษาจึงไม่มีความตึงเครียด และเป็นไปในบรรยากาศปกติของชีวิต

ดังนั้นในด้านหนึ่งของระบบการแพทย์พื้นบ้านก็คือภูมิปัญญาที่ชุมชนสามารถสร้างสรรค์ขึ้นมาใช้ดูแลรักษาสุขภาพของคนในชุมชนได้อย่างรอบด้าน ในอีกด้านหนึ่งระบบการแพทย์พื้นบ้านมีหน้าที่สำคัญในการสร้างและสืบทอดความสัมพันธ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และการอยู่ร่วมกันของเพื่อนมนุษย์แบบญาติพี่น้องด้วย

เมื่อรัฐผนวกชุมชนหมู่บ้านเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจและการเมืองของประเทศอย่างเข้มข้น ทำให้ชุมชนกระทบกระทั่งกันทั้งการถูกแยกออกจากการเข้าถึงทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานของชีวิตชุมชน การถูกกระตุ้นให้ปลูกพืชเฉพาะอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด พร้อมกับการพึ่งพิงการบริโภคจากตลาด ทั้งเครื่องอุปโภคบริโภค และปัจจัยการผลิต ผลที่ตามมาอย่างชัดเจนก็คือทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นฐานสำคัญของระบบการแพทย์พื้นบ้านถูกทำลายไปอย่างมหาศาล คนเริ่มแตกออกจากกัน และที่สำคัญก็คือรัฐได้รับเอาระบบการแพทย์แบบตะวันตกที่ตั้งอยู่บนพื้น

ฐานของการทดลองแบบวิทยาศาสตร์เข้ามาเป็นความถูกต้องเพียงระบบเดียว และพยายามเผยแพร่ว่าทฤษฎีการแพทย์สมัยใหม่ดังกล่าวเบียดขับการแพทย์พื้นบ้านออกจากกรรมสิทธิ์ในการดูแล สุขภาพของคนในชุมชนหมู่บ้านต่างๆ ทั้งผ่านระบบการศึกษา สื่อโฆษณาต่างๆ และการปฏิบัติงานขององค์กรของรัฐ ทำให้ระบบการแพทย์พื้นบ้านต้องถอยร่นและไม่อาจเปลี่ยนแปลงกายบทรบชาติของตนได้เช่นเดิมอีก

อย่างไรก็ตามแพทย์พื้นบ้านก็พยายามปรับตัวเพื่อหาพื้นที่สำหรับความอยู่รอด โดยบางกลุ่มหันไปปรับเอาวิธีการบางอย่างของการแพทย์สมัยใหม่มาใช้ การพยายามพัฒนาระบบการรักษาและการอบรมฝึกฝนขึ้นเป็นสถาบันที่ชัดเจน บางกลุ่มพยายามตอบโต้ด้วยการท้าทายเชิงเหตุผลต่อสาธารณชนว่าระบบการแพทย์พื้นบ้านมีศักยภาพของตัวเองหลายอย่างที่ระบบการแพทย์สมัยใหม่ไม่มี รวมทั้งบางกลุ่มใช้วิธีหันไปสนใจกลุ่มคนไข้ที่การแพทย์แผนใหม่ไม่สนใจหรือไม่ยอมรับว่าเป็นความเจ็บป่วย แต่การพยายามปรับตัวดังกล่าวก็ไม่สามารถทำให้การแพทย์พื้นบ้านครองพื้นที่ได้มากนัก และมีแนวโน้มว่าจะอ่อนล้าลงตามลำดับ

ณ สถานการณ์ปัจจุบัน ต้องการการตระหนักว่าระบบการแพทย์พื้นบ้านมีศักยภาพพอที่จะทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตัวเองในด้านการดูแลสุขภาพ และมิบทบาทสำคัญในการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งจะส่งผลถึงประเทศชาติโดยส่วนรวมด้วย ทั้งในแง่ของการไม่พึ่งภายนอกมากเกินไปเกี่ยวกับสินค้าและเทคโนโลยีทางการแพทย์ และความเข้มแข็งของชุมชนที่จะเป็นฐานสำคัญของความเข้มแข็งของประเทศ

รัฐจึงควรเปลี่ยนท่าทีต่อการแพทย์พื้นบ้านใหม่ ด้วยการหันมาสนับสนุนการพัฒนาการแพทย์พื้นบ้านภายใต้วิสัยทัศน์ของการแพทย์พื้นบ้านเอง ด้วยการมองว่าการแพทย์พื้นบ้านสามารถเป็นทางเลือกหนึ่งในการดูแลสุขภาพไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าระบบการแพทย์สมัยใหม่ สิ่งที่รัฐควรทำก็คือการเปิดโอกาสให้ว่าทกรรมของการแพทย์พื้นบ้านได้มีโอกาสเปิดพื้นที่ของตัวเองอย่างเต็มที่ ทั้งในระบบการศึกษาและช่องทางการสื่อสารต่างๆ การคืนป่าซึ่งเป็นทรัพยากรสำคัญของการก่อเกิดและพัฒนาการของระบบการแพทย์ให้แก่ชุมชนในลักษณะของป่าชุมชน การสนับสนุนให้ระบบการแพทย์พื้นบ้านได้จัดตั้งองค์กรของตนเองทั้งในระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น และระดับชาติ ขึ้นมาดูแลควบคุมกันเอง พร้อมทั้งติดต่อสัมพันธ์กับองค์กรรัฐและองค์กรทางสังคมอื่นๆ อย่างเท่าเทียม

ทั้งนี้รัฐจะต้องจัดสรรงบประมาณของประเทศสนับสนุนการแพทย์พื้นบ้านด้วย เช่นเดียวกับที่สนับสนุนระบบการแพทย์สมัยใหม่ ในจำนวนที่พอเหมาะสมควร

.....

ABSTRACT

This research sought to study southern folk medicine and social context and in connection with treatment process, and in particular to address these issues: the patient's defining illness, the process of making and sustenance of the folk doctor and the expounding of causes of illness, the process of treatment and its effects, the social function of folk medicine for the village community, the impact of the state's development measures on the folk medicine system, and an approach to the promotion of folk medicine, with the following findings.

The system of folk medicine came into existence, survived, and propagated itself on the basis of its unity with its surrounding ecological system and with the system of interdependent human relation, as the village community relied on a base of resource abundance and reciprocal relations for its perpetuation.

The system of folk medicine is thus the social relation which community members help to define together and to seek solutions for patients, so that in one respect the process became one in which the patient was treated with care and warmth. At the same time such community members were assured that they would not be abandoned and that some solutions would be found for them, since the community members considered the illness of any of the community to be their responsibility.

The folk doctor became one such and assumed the role by dint of a social force in the form of supernatural power. This caused the folk doctor of all sorts to exist by helping others like his own relatives or offspring, while the patient and loved ones also identified themselves with the doctor. The process of treatment was, therefore, devoid of tension and was carried on in the atmosphere of normal life.

So in one respect the system of folk medicine is the wisdom reaped by the community to provide a kind of comprehensive care for the health of community people. On the other hand, it served the important function of conceiving and fostering relations for conservation of natural resources and for fellow human beings to live together as kin.

As the state propelled the village community into the national economic and political system, the village was denied access to the natural resources that made up the base of its very existence. The prompting of the village to grow market-oriented single

crops and consequently to depend on marketbased consumption for its food and other items for living as well as production factors resulted in a manifest destruction on a grand scale of the natural resources vital to the functioning of the folkmedicine system. One other consequence was that the people began to drift apart. And very importantly, the state embraced the Western system of medicine, based on scientific experimentation, as the only authentic system and sought to propagate it at the expense of folk medicine, which was in effect forced out of its former role as guardian of health for village people. The state, through its system of education, various advertisement media, and operations by state organizations, drove out the folk medicine system and rendered it incapable of radiating its former glow of warmth.

Nevertheless, folk medicine struggled for a space to survive through adjustments. Some turned to Western medicine for certain techniques. An attempt was made to develop the system of treatment and training into a distinct institution. Some tried to counter by offering a challenge to the public to the effect that the folk medicine system was endowed with several potentials not found in modern medicine. Still others directed their attention to certain groups of patients ignored by modern medicine or not recognized as ones afflicted by an illness. But such attempts at adjustment did not gain much ground for folk medicine, and a tendency for it to progressively weaken was indicated.

For the present, there is the need for an awareness that the folk medicine system contains enough potential to offer the community self-reliance in health care and to play a crucial role in fostering social relations, for the benefit of the country as a whole as well, reference both to a judicious restraint on excessive dependence on foreign goods and medical technology and to community strength as the vital base of impregnability of the country.

The state, therefore, should change its outlook on folk medicine by lending support to the development of folk medicine within the frame of reference of folk medicine itself. Here are the things that should be done by the state: to afford folk medicine a full opportunity to initiate its sphere either through the educational system or through other channels of communication, to return forests-important resource for the establishment and development of the system of folk medicine - to the community as

community forests, to support the system of folk medicine in its institution of its own organizations at community, local, and national levels for self - regulation and self - control, as well as for maintaining relations with state agencies and other social ones as equals.

And, too, the state must set aside some reasonable amount of allocation out of the national budget for support of folk medicine, just as it subscribes to the system of modern medicine.